

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 8 Sayı: 37 Volume: 8 Issue: 37
Nisan 2015 April 2015
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

KUR'ÂN VE YENİ AHİT'E GÖRE ŞEHİTLİK MARTYRDOM IN QURAN AND NEW TESTAMENT

Ali CAN*

Öz

Öteden beri tüm dinî geleneklerde insanların inançları uğruna pek çok fedakârlıklara katıldığı tartışma götürmez bir vaki'dir. Özellikle de semavî kaynaklı dinlerde, din yolunda özverili davranışlar sergileme ve fedakârlık örnekleri gösterme, çok daha belirgin bir hususiyettir. Müminler tarih boyunca canlarını bile edebilecekleri bir takım kutsallara inanmışlardır. Dinî literatürdeki yaygın inanış ve yerleşik anlayışa göre şehit, sırf Allah'ın rızasına nail olabilmek için canını feda eden kişi demektir. Candan öte feda edilebilecek daha yüksek bir değer bulunmadığı için şehitlik, üzerinde durulmaya değer dini olgulardandır. Bu kavram, sadece İslamî kaynaklarda değil, Hıristiyan kaynaklarda da mevcut olup semavî kitaplarda sıklıkla işlenen ana temalar arasındadır. İşte bu makale, önce İslam dininin ilk ve aslı kaynağını oluşturan Kur'ân ayetlerinden hareketle İslam'ın şehitlik müessesesine bakışını ortaya koymayı sonra da Yeni Ahit'ten yola çıkarak Hıristiyanlıktaki şehitlik anlayışını ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Hıristiyanlık, Kur'ân, Yeni Ahit, Şehit, Şüheda.

Abstract

It is a well-known fact that in almost all religious traditions believer shaves acrificed for the sake of their beliefs. For saking personal pleasures and suffering in many forms have especially been more noticeable in Abrahamic traditions. History, records many individuals who have sacrificed their lives to uphold what ever they hold as sacred. In religious literature and popular perception, a martyr is a person who has sacrificed his/her life only for the good pleasure of God. Life is second to none for a person to sacrifice what ever there ason may be; thus martyrdom is certainly an important religious concept worth research. Martyrdom is not a concept unique to Islam; it is present in Christian traditions and is a theme that is frequently referred in scriptures. This paper analyses the Qur'an and the New Testament to explore the martyrdom phenomenon in Islam and Christianity, respectively.

Keywords: Islam, Christianity, The Qur'an, The New Testament, Martyr, Martyrs.

Giriş

Tarih boyunca din olgusunun, insan hayatını doğrudan şekillendiren, biçimlendiren ve yönlendiren en güçlü ve etkin müessese olduğu neredeyse genel bir kabuldür. Eskiden bugüne insanlığın iman ettiği Tanrı adına ve inandığı din uğruna pek çok zorluğa göğüs germesi hatta dünyevî açıdan en değerli varlığı olan canını bile bu yolda feda etmesi de, bu düşünceyi büyük ölçüde desteklemektedir. İnananların bakış açısına göre Yaratıcı'nın rızası ve dinin korunması söz konusu olduğunda her şey ikinci plana itilmektedir. Dolayısıyla da inanan insan için Yaratıcı ve din, en kutsal varlıklar olarak her şeyin önüne geçebilmektedir.

Semavî din müntesiplerine göre insan hayatının gerçek anlamda değer kazanması, ancak dinin hayata nüfuz etmesi ve hâkim kılınmasıyla mümkündür. Aksi takdirde hayat, Aşkın İlahî Varlıkla ilişkisini yitirdiği için bir anlamda değerini kaybetmiş olur. Dolayısıyla insana düşen en kutsal görevlerden birisinin, canı pahasına dahi olsa dinini korumak ve böylece Yüce Yaratıcı'yı razı etmek olduğuna inanılmıştır. İşte bütün bu yaklaşımları, semavî kaynaklı dinlerde tam olarak karşılayan kavram şehitlik kavramıdır. Ancak semavî kaynaklı dinlerde öz birliği bulunmakla birlikte İslam dışındaki diğer dinlerin otantikliğini koruduğunu söylemek mümkün değildir. Bunlar arasında, kökeni itibariyle semavî dinlerden birisi olan ancak sonraki süreçte tahrife maruz kalan Hıristiyanlığın mevcut haliyle kendi inanç ve düşünce hiyerarşisi içinde şehitlik

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

müessesesine karşı bakışı önemlidir. Bu yüzden İslamî öğretilerdeki ve Hristiyan teolojisindeki yaklaşımları, genel tasavvurları belirlemek inananlara daha sağlıklı ve bütüncül değerlendirmeler yapabilmeye imkânı sunacaktır. Hristiyan teolojisinde şehitlik konusuna ilişkin yaklaşımların, Kur'ânî hükümlerle benzerlik arz edip etmediği ve buna bağlı olarak da Yeni Ahit'in bu konudaki beyanlarında otantikliğinden veya ilahî esintiler taşıma ihtimalinden söz etmenin mümkün olup olmayacağını netleştirmek çalışmamızın önemli hedeflerinden birisi olarak zikredilebilir.

Bu çalışmada öncelikle şehit kelimesinin sözlük ve terim anlamları üzerinde durularak kavramsal çerçeve ortaya konulacaktır. Peşi sıra Kur'ân ayetleri ışığında şehitlik konusu ele alınacak, sonra da ilahî kelamın çizdiği çerçevede şehitliğe ilişkin düzenlemeler belirlenecektir. Bu makalenin ikinci bölümünde ise şehitlik kavramının Hristiyan teolojisinde ne anlama geldiği, nasıl bir içeriğe sahip olduğu ve bu hususta neler söylendiği ana hatlarıyla inceleme konusu yapılacaktır.

• Kavramsal Çerçeve

Arap dilinde "hazır bulunmak, tanık olmak, kesin bilmek ve bir olayı haber vermek" gibi anlamlara gelen "şehadet" masdarından türeyen *şehit* kelimesi bir şeye tanık olan ve onu kesin olarak bilen kimse demektir. Şehit kelimesinin çoğul formu ise "şüheda" ve "eşhad" şeklinde gelmektedir. Yine aynı kökten türeyen "meşhed" kelimesi *şehite* fiilinin mimli masdarı olup "hazır bulunma ve şehit olunan yer" anlamlarına gelirken "meşhud" ise ism-i mef'ul kalıbında olup "müşahede edilen, görülen, izlenen, şahitler huzurunda cereyan eden olay" gibi manaları içermektedir. Ancak sözlüklerde şehit kelimesine yüklenen değişik anlamlar, temelde hazır bulunmak ve şahitlik etme manalarında birleşmektedir. Yüce Allah'ın isimlerinden birisi olan *eş-Şehîd* kelimesi, O'na nisbet edildiğinde "hiçbir şey ilminden gizli kalmayan ve her şeyi aslı hüviyetiyle tam olarak bilen" anlamını ifade etmektedir.

Terim anlamı itibarıyla şehit kavramı, Allah yolunda öldürülen Müslüman kimseye delalet etmektedir. Mübalağalı ism-i fail ve sıfat-ı müşebbehe formunda gelen şehit kelimesinin gramatik kullanımındaki bu farklılık esas alınarak bir tanım yapılacak olduğunda şehit, Allah yolunda savaşırken canını feda eden ve böylece kendisine Allah tarafından bahşedilen nimetlere tanıklık eden kimse demektir. Dinî literatürde Allah yolunda öldürülen kimselere şehit denmesinin sebepleri üzerinde çok farklı yorumlar yapılmış olsa da şehidin, esasen ölmeyip Allah'ın huzurunda bir şahit gibi canlı olması nedeniyle ve dünyada öldürülmesine mukabil kendisine hazırlanan ilahî mükâfatı görüp buna tanıklık etmesi hasebiyle bu unvanı aldığı söylenmiştir.

Şehit kavramının tanımı yapılırken Allah yolunda savaşma veyahut inancı uğrunda mücadele etme esnasında öldürülmüş olmaya özellikle dikkat çekilmiştir. Şehitlik kelimesine ilişkin bu semantik tahlillere işaret eden ibareler, Kur'ân'da anlam ve içerik olarak geçmekle birlikte şehit, tekil formuyla terim manasına gelecek şekilde ilahî kelamda yer almamaktadır. Ancak bazı İslam bilginlerinin kaydettiği üzere şehidin çoğul formu olan "şüheda" kelimesi üç ayette terim anlamında kullanılmıştır. Bununla birlikte şehit kavramının, tekil ve çoğul formuyla hadislerde sıkça zikredildiği ve daha sonraki bölümde de görüleceği üzere geniş bir anlam yelpazesine ve zengin bir muhtevaya sahip olduğu söylenebilir. O halde şehit, esas itibarıyla Allah yolunda mücadele ederken ve savaş meydanlarında savaşırken öldürülen kimse hakkında kullanılmakla birlikte uğradığı bir haksızlık ve zulüm karşısında yahut herhangi bir musibet, felaket ve hastalığa maruz kalma durumunda yaşamını yitiren mümin kimseyi de içermektedir. Çünkü nebevî açıklamalar, şehit kavramını daha geniş bir perspektiften ele almaya imkân tanımaktadır. Nitekim başta İsfahanî ve Cürcanî olmak üzere pek çok dil bilgini ve kelim âlimi, bazı hadisleri delil göstererek şehitliği geniş bir perspektiften ele alıp yorumlamışlardır. Böylece İslamî terminolojide, dinî değerlerin korunması uğrunda candan vazgeçme manasına gelen şehitliğin anlam çerçevesi genişletilmiş ve böylece bir takım zor hastalıklar, semavî afetler ve trajik ölümler sebebiyle yaşamını yitiren müminler de hükmi şehit kabul edilerek kavramsal içerik zenginleştirilmiştir.

• Kur'ân'a Göre Şehitlik

Şehitlik İslam dininin yüksek bir mevki verdiği ve yücelttiği değerlerden birisidir. İslam'ın ana kaynağını oluşturan Kur'ân-ı Kerîm'de "şehîde" kelimesi otuz beş tekil, biri ikil, yirmisi çoğul olmak üzere elli altı defa geçmektedir. Ancak bu kelime farklı türevleriyle birlikte ilahî kelamda genellikle tanıklık yapma manasında kullanılırken bazen Allah'ın iradesine uygun yaşayan kâmil insan ve örnek şahsiyet olma anlamında bazen de esma-i hüsnadan biri olarak geçmektedir. Bununla birlikte şehit kelimesinin ıstılahî anlamda Kur'ân'da geçmediği, çoğul formu olan şühedânın ise sadece üç yerde Allah yolunda savaşmak

suretiyle canını feda edip şehitlik mertebesine ulaşan kişiye delalet ettiği ileri sürülmüştür. Fakat bir çok ayette Allah yolunda canını feda etmenin önemine ve yaratıcı nezdindeki değerine dikkat çekilmiştir. Bu noktada Kur'ân'da şehit kelimesinin terim anlamıyla kullanıldığı ayetlerden başlamak doğru olacaktır. Al-i İmran suresi 140 ve 141. ayetlerde mealen Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: *"Şayet siz yara aldı iseniz, karşınızdaki düşman topluluğu da benzeri bir yara aldı. İşte Biz, Allah'ın gerçek müminleri ortaya çıkarması, sizden şehitler edinmesi, müminleri tertemiz yapıp kâfirleri imhâ etmesi için, zafer günlerini insanlar arasında nöbetleşe döndürür dururuz. Allah zalimleri sevmez."* Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu ayette geçen "şüheda" kelimesi bildiğimiz anlamda şehitlere delalet edip kelimenin terim anlamıyla birebir örtüşmektedir. Nitekim müfessirlerin imamı olarak bilinen Taberî, bu ayete ilişkin şu açıklamaya yer vermektedir: "Allah Teâlâ mümin ile kâfirin arasını ayırt eder. Ehl-i imandan şehadeti kollayan kimselere de onu lütfeder." Yine Taberî'ye göre bu ayetteki şüheda kelimesiyle Allah'ın haklarında öldü denmesini istemediği kimseler kastedilmiştir.

Şehit kelimesinin çoğul formunun yer aldığı bir diğer âyet-i kerime ise şu şekildedir: *"Allah'a ve resullerine iman edenler, evet işte onlardır Rabbinin nezdinde sıddıklar ve şehitler! Kendilerine mükemmel ecirler ve nurlar vardır."*

İlk dönem müfessirlerden Mukatil b. Süleyman ve Dahhakâyette yer alan şühedayı "müminlerden Allah yolunda şehit düşenler" şeklinde tefsir etmiştir. Mukatil'in bu yorumunu Taberî de aynen benimsemiş, âyette geçen şühedanın "Allah yolunda mücadele eden ve bu uğurda öldürülen kimseler" olduğunun altını çizerek, kelimenin terimsel anlamda kullanıldığına işaret etmiştir. Büyük müfessir Zemahşerî başta olmak üzere Nesefî, Nisaburî, Alûsî gibi müfessirler de ayetteki şühedayı doğrudan Allah yolunda öldürülen kimseler olarak tefsir etmişlerdir.

Öte yandan bazı müfessirler ise şüheda kelimesine "Peygamberler" ve "Allah katında şahitlik yapan bütün müminler" şeklinde anlamlar takdir etmişlerdir. Ancak şehitlerin Allah katında büyük ecir kazandıklarını, mükâfata mazhar olduklarını ve yüksek mevkiler ihraz ettiklerini bildiren diğer ayet ve hadislerle birlikte naslardaki hâkim temaya bütüncül olarak bakıldığında, çoğunluğa ait görüşün daha isabetli olduğu ortaya çıkmaktadır. İçerik itibarıyla bu ayetle benzerlik arz eden ve şehitleri Peygamberler, Sıddıklar ve Salihlerle aynı düzlemde tutarak yüksek bir paye veren Nisa suresi 4/69. ayetteki "şüheda" kelimesinin medlûlüne ilişkin rivayet ve dirayet eksenli tefsirlerde geçen açıklamalarda da, odak noktası yine Allah yolunda öldürülen kimselerdir.

Ayrıca Zümer suresi 39/69. ayette geçen "şüheda" kelimesinin de Allah yolunda şehit düşenler manasında kullanıldığı ileri sürülmüştür. Yüce Allah bu ayette şöyle buyurmaktadır: *"Amel defterleri, hesap kitap ortaya konur, derken... peygamberler ve şehitler getirilir. Haklarında tam adaletle hükmedilir ve onlara asla haksızlık yapılmaz."* Tabiîn dönemi müfessirlerinden Süddî (125/745) bu ayetteki şüheda kelimesiyle Allah yolunda mücadele ederken şehit düşen kimseler kastedildiğini belirtmiştir. Ancak başta Mukatil olmak üzere birçok âlime göre ise bu kelimedenden maksat hafaza melekleridir. Söz konusu ayetin metin içi bağlamı dikkate alındığında şüheda kelimesinin şehitlere değil de hafaza meleklerine delalet ettiği anlaşılmaktadır. Zira bu ayet pasajları, herkesin amel defteriyle birlikte hesaba çekileceği kıyamet gününü konu edinmektedir. Dolayısıyla bu ayetteki şüheda kelimesine hafaza meleklerinden başka bir anlam takdirinde bulunmak doğru bir yaklaşım gibi gözükmemektedir.

Kur'ân'da Allah yolunda öldürülenlerden, bunların aslında ölü olmayıp diri olduklarından, rızıklandırıldıklarından, Allah'ın kendilerine ihsanda bulunmasından dolayı mutlu bir hayat sürdürdüklerinden, ilahî rahmete ve mağfirete kavuştuklarından bahsedilmektedir. Ancak bütün bu hususlar izah edilirken sarih olarak şehit kavramı zikredilmemektedir.

Sonuç olarak şehit kelimesinin çoğul formuyla terim anlamına delalet edecek şekilde üç farklı ayette zikredildiğini söylememiz mümkündür. Burada özellikle vurgulamak gerek ki Kur'ân'da şehit kelimesi ve türevleri ise genellikle sözlük anlamını çağrıştıracak şekilde tanıklık yapma manasında kullanılmıştır. Bu genel girişten sonra Kur'ân'ın şehitlik hususuna ilişkin beyanları şu alt başlıklar altında incelenebilir.

2.1.Şehitlerin Ölümsüzlüğü

İlahî kelim, şehitlik mertebesine çıkan kimseye belki de büyük bir armağan olarak ölümsüzlük vaadinde bulunmaktadır. Allah Teâlâ, kendi yolunda canını feda eden kimseleri, özel lütuf ve ikramlarla donatacağına ve onlara başkalarına nasip etmeyeceği bir konum ihsan edeceğine işaret etmektedir. Bu çerçevede şehitlerin ölümsüzlüğünü sarih bir şekilde beyan eden âyetlerden ilki şu şekildedir:

"Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin, zira onlar diridirler, fakat siz bunun farkında değilsiniz."

Buna göre şehitlerin din etrafındaki engelleri ortadan kaldırmak gayesiyle kendi menfaatlerini ayaklar altına aldıkları ve buna mukabil de dünya hayatının akabinde ölümsüzlükle taçlanan bir hayata namzet olacakları ifade edilmiştir. Zeccac'ın da açıkça vurguladığı üzere, dini uğrunda canından olan kimselere ölü denmesi yasaklamış, bunun yerine onlara şehit namının verilmesi tavsiye edilmiştir.

İslam tefsir geleneğinde şehitlerin diri olmalarına ilişkin geniş açıklamalar yapılmıştır. Hemen belirtelim ki "şehitlerin diri olması" temelde ya "ahirette diri olma" ya da "hali hazırda diri olma" şeklinde iki farklı şekilde anlaşılmıştır. Mutezile mezhebine göre şehitlerin diri olması ahirete ait bir keyfiyettir. Ehl-i sünnet âlimleri ise Mutezile'nin bu yaklaşımına karşı çıkarak, şehitlerin hem dünyada hem de ahirette diri olduklarını ileri sürmüşler ve iki ayette geçen "bilakis onlar diridirler." şeklindeki ifadeyi "onlar şu an diridirler" şeklinde yorumlamışlardır. Şehitlerin dünya hayatında diri olmaları ehl-i sünnet âlimleri tarafından temelde iki farklı biçimde yorumlanmıştır. Bir kısım müfessirler, şehitlerin diriliğini ruhen diriliğe indirgerken diğer bir kısmı da bunun bedenen söz konusu olacağını ifade etmiştir. Ehl-i Sünnet düşüncesinin kurucu âlimlerinden İmam Maturidî, şehitlerin Allah katında diri olduklarını, fakat bunun insanlar tarafından idrak edilemediğini söylemiştir. Ona göre şehitlere ait ruhların konağı, cennetü'l-me'vada bulunan sidretü'l-müntehadır. Meşhur müfessir Fahreddin Razi, insan hayatının sadece bedenden ibaret olmadığını ileri sürerek, dirilik hususiyetinin ruhen de olabileceği üzerinde durmaktadır. Maverdî'ye göre de şehitlerin cisimleri her ne kadar ölümlerin bedenleri gibi olsa da onların nefisleri Allah katında canlıdır, cisimleri de bolluk ve nimet içerisindedir.

Kaynaklarda bu ayetin Uhud savaşında Müslümanlardan on dört kişinin şehit edilmesinin ardından nazil olduğu rivayet edilmiştir. Özellikle münafıkların "Müslümanlar sırf Muhammed'in gönlünü hoş tutmak için hiçbir faydası olmadığı halde kendilerini boş yere öldürüyorlar" veya Allah yolunda ölen ve öldürülen kimseler hakkında müşriklerin "Boşu boşuna yok olup gittiler" şeklinde hezeyan dolu iddialarına cevap amacıyla bu ayetin indiği bildirilmiştir. Böylece Kur'an, işin aslının münafık ve kâfirlerin iddia ettikleri gibi olmadığını; onların asla yok olup gitmediklerini, şühedanın Allah yolunda canlarını feda ederek ölümsüzlükle mükâfatlandırıldıklarını haber vermiştir.

Diğer taraftan söz konusu ayette geçen "velâkin lâteşurûn" ifadesine ilişkin de dikkat çekici yorumlar yapılmıştır. Hemen belirtelim ki bu ilahî beyanla "Siz onların nasıl bir hayat sürdürdüklerini idrak edip anlayamazsınız" manası kastedilmiştir. Büyük Hanefî âlimi İmam Cessas bu ayeti delil göstererek şehitlerin öldükten sonra yeniden diriltileceklerine dair haber verildiğini ileri sürmüştür. Bu yüzden şehitlerin ahirette diri olacaklarını iddia etmek doğru değildir. Zira ayette "Siz bilmezsiniz." kaydının düşülmesi, şehitlerin ahirette diri olacaklarına dair bir mana çıkarımında bulunmaya manidir. Çünkü bu ifadede öldükten sonra onların hayatlarıyla ilgili bizim bilgi limitlerimizi aşan bazı hususların olacağı haber verilmiştir. Şayet bu âyetle kastedilen anlam, ahiret hayatı olsaydı, Müslümanların bunu idrak etmeleri mümkün olurdu. Buna göre şehitlerin kıyametten önce Allah'ın kendilerine ihsan ettiği bir hayatla mükâfatlandırılacakları ortaya çıkmaktadır. Meşhur Şii müfessir Tabersî de benzer yaklaşımlar içerisinde olarak şehitlerin kıyamet kopuncaya kadar diri olacaklarını benimsemiştir. Yine o, kabirde, şehitlere uygun bir hayatın Allah tarafından lütfedileceğini söylemiştir.

Allah yolunda mücadele ederken öldürülen kimselerin ölümsüzlüğüne ilişkin bir başka ayette ise şöyle buyrulmaktadır: *"Allah yolunda öldürülenleri ölü saymaym. Aksine onlar diridirler, Rabbilerinin yanında rızıklandırılıyorlar."*

Bu ayetin tefsiriyle doğrudan ilgili olan sahih bir rivayete burada yer vermek gerekir. Kur'an'ın tefsirinde sahabenin ileri gelenlerinden birisi olan İbn Mesud bu ayeti Hz. Peygamber'e sorduğunu söyleyerek O'ndan şunları nakletmiştir: *"Şehitlerin ruhları yeşil kuşların içindedir. Onların arşa asılı kandilleri vardır. Diledikleri gibi cennette dolaşırlar, sonra bu kandillere geri dönerler. Birden Rableri kendilerine görünür verir ve 'başka bir şey istiyor musunuz?' diye sorar. Şehitler, 'ne isteyebiliriz ki. Dilediğimiz gibi cennette dolaşıyoruz.' derler. Rableri bu soruyu onlara üç defa sorar. Şehitler bir şey istemeden bırakılmayacaklarını anlayınca şöyle derler; 'Ey Rabbimiz! Senin yolunda tekrar öldürülmek için ruhlarımızı yeniden bedenlerimize iade etmeni istiyoruz.' Bu şekilde bir şeye ihtiyaçları olmadığı görülünce kendi hallerine bırakılırlar."*

Söz konusu ayet, Kur'an'ın şehitlere verdiği kıymeti göstermesi açısından son derece önemlidir. Zira bu âyette Kur'an, şehitlerin ölü sayılmasına açıkça karşı çıkmakta ve onların, diğer ölümlerden farklı olarak dünyadaki kimselerin anlayamayacağı bir biçimde Allah katında rızıklandırıldıklarını haber vermektedir.

Burada şehitlerin Allah katında rızıklandıklarının beyan edilmesi onların yaşamakta olduklarını teyit etmektedir. Buna göre dünyada insanlar nasıl yiyip içiyorlarsa, onlar da aynen orada öyle yiyip içmektedirler. Çağdaş dönem müfessirlerden Tahir b. Âşûr ise şehitlerin ölümsüz olma keyfiyetlerini bedenî yönden değil ruhî açıdan kabul etmiştir. Ona göre şehitler her ne kadar cisim ve beden bakımından ölmüş olsalar da ruh açısından diridir. Ruhun baki olması hakikatine binaen onlar hakkında farklı bir hayatın söz konusu olması aklen imkânsız değildir. Ancak şehitler hakkında vaad edilen hayatın onlara özgü olduğunu da unutmamak gerekir. İşte bütün bunlar temelde şehitlerin üstünlüğünü ve şerefini göstermektedir. Ayrıca şehitler berzah âleminde bile bu nimetlerden istifade etme imkânına sahip olacaklardır. Hâlbuki müminler berzah âleminde cennet nimetlerini sadece temaşa ederlerken şehitler onlardan farklı olarak kabirde cennet nimetlerinden yararlanacaklardır.

Netice itibarıyla şehitler Allah yolunda en değerli varlıklarını feda etmek suretiyle ölümsüzlük iksiriyle mükâfatlandırılmışlardır. İslam âlimleri tarafından şehitlerin dünyada mı yoksa ahirette mi diri olduklarına dair ileri sürülen görüşler arasında en isabetli yaklaşımın ise şehitlerin hali hazırda diri olduklarını benimseyenler olduğunu ifade etmemiz mümkündür. Zira ayetlerde geçen “onlar diridirler fakat siz bunu anlamazsınız” şeklindeki ibareler, diri olma vasfının ahirete hasredilemeyeceğini göstermektedir. İşte söz konusu ayetlerin sarih manaları ve Hz. Peygamber’in açıklamaları, onların diri olduklarını açıkça beyan etmektedir. Özetle şehitler dünya hayatında iken, keyfiyetini idrak edemediğimiz bir şekilde, Allah’ın kendilerine lütfettiği bir hayata mazhardırlar.

2.2.Şehitliğin Uhrevî Mükâfatı

Başta belirtmek gerekirse şehit, yeri ve zamanı geldiğinde canından daha mukaddes bildiği dinî, millî ve manevî değerler yolunda ve inandığı davası uğruna sahip olduğu en kıymetli değerlerinden; zamanından, malından ve canından fedakârlık örneği gösteren müstesna bir şahsiyettir. Dünyadan ve dünyadaki her şeyden vazgeçip canını Allah’a adamak suretiyle fedakârlığın en büyüğünü şehitler yapmaktadır. Şehitlere verilen değer ve kıymetin büyüklüğü ise esasen yaptıkları fedakârlığın ve tanıklık ettikleri hakikatin büyüklüğüyle irtibatlıdır. Bu çerçevede Kur’ân’ın şu beyanları, şehitlerin nail olacakları farklı ilahî lütuflardan ve uhrevî mükâfatlardan söz etmektedir:

“Allah yolunda öldürülmeniz veya ölmeniz, Allah’ın af ve merhametine nail olmanız demektir. Bu nailiyet ise onların biriktirdiği dünya malından mutlak surette hayırlıdır.”

“Şimdi onların hepsi rablerinin katında nimetlere nail olmakta, Allah’ın kendilerine lütfettiği mükâfatın sevinç ve mutluluğunu yaşamaktalar.”

“Onlar ki hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar benim yolumda zulme uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler. Ant olsun işte Ben onların hata ve kusurlarını yok sayıp affedeceğim. Üstelik onları içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştireceğim.

“Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz”

“Allah yolunda hicret edip sonra öldürülen yahut ölenleri hiç şüphesiz Allah güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır.”

“Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler, ölürler.

“Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz. Allah onları muratlarına erdirecek, gönüllerini şad edecek Onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır.”

Taberî’nin açıklamalarını esas alarak bu ayetlerin genel bir değerlendirmesini yapacak olursak Allah yolunda mücadele eden kimseler, kendilerine vaad edilen pek çok hayırlı neticelere vasıl olacak ve ebedî hayatlarını kurtaracaklardır. Bu çerçevede Kur’ân, Allah yolunda öldürülen veya ölen kimselere bir taraftan korkusuzluk ve üzüntüsüzlük halini, kötülüklerini örtmeyi, hata ve kusurlarını bağışlamayı, diğer taraftan ilahî kerem ve rahmeti, ihsan ve nimetleri, güzel rızıkları ve bir de cenneti vaad etmektedir. Bu ise dünyada kalıp dünyevî nimetler biriktirmekten, geçici kazançlar ve menfaatler elde etmekten çok daha kârlıdır. Bu yüzden ilahî kelam inananların yüzlerini ahirete tevcih ederek Allah yolunda can vermenin, dünya ve içindekilerden daha faziletli olduğunu beyan etmekte ve böylece müminleri kârlı bir ticaret yapmaya çağırmaktadır. Çünkü yüce Allah, savaşır şehit düşen mücahitler için ahirette çok büyük mükâfatlar, değişik lütuf ve ihsanlar hazırlamıştır.

Netice itibariyle Allah, şehitleri kendi yolunda ve İslam davası uğrunda en büyük fedakârlığı yapmaları hasebiyle sayısız mükâfat, lütuf ve ihsanla serfiraz kıldığını ve onlara, mukaddesatları uğruna vaz geçtikleri dünya hayatından çok daha güzel ebedî bir cennet hayatı bahşedeceğini bildirmiştir.

2.3.Şehitliğin Özendirilmesi

Varlık sahnesine adım atmış her bir canlının kaderinde ölüm yazılmıştır. Her nefsin ölümü tatması mukadder olduğuna göre dönüş ve varışın muhakkak surette Allah'a olacağı da aşikârdır. Dolayısıyla esas olan, bu dünya hayatı için çalışmak değil, bu dünyada Müslümanca yaşayıp ebedî hayatı kazandıracak salih ameller yapmaktır. Zira gerçek hayat ve sonsuz yaşam, ahirette olacaktır. Öyleyse Müslüman bir kişi, dünyasını düşündüğünden çok daha öte akıbetini, ölümünü ve ahiretini düşünür. Nitekim Peygamberler eliyle yürütülen tevhid mücadelesi esnasında müminlerin güzel bir ölümle kısacık dünya hayatını sonlandırmaları bir ideal olarak sunulmuştur. Tam bu noktada Hz. İbrahim ve Hz. Yakub'un, tevhid dinini devam ettirmeleri hususunda oğullarına yaptıkları vasiyetin son bölümünde yer alan *"Müslüman olarak ölünüz"* talimatı da, bu ideali çok açık ve özlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Nebevî gelenekte bir ideal olarak sunulan bu hususu hayata geçirmenin yollarından birisi de Allah'ın dini ve davası uğruna canı feda etmektir. İşte mümin kişi inandığı dinî değerleri ve kutsalları yaşatma ve koruma uğruna, şehadet mertebesine nail olarak hayatını sonlandırmakla hem ölümsüzlük iksirini yakalayıp ebedî âleme en güzel biçimde adımını atacak hem de uhrevî hayat adına büyük kazanımlar elde edecektir.

Yine Al-i İmran suresi 3/157. ayette *"Allah yolunda öldürülmeniz veya ölmeniz, Allah'ın af ve merhametine nail olmanız demektir. Bu mazhariyet ise münafıkların biriktirdiği dünya malından mutlak surette hayırlıdır."* anlamında bir beyanda bulunularak şehadetin dünya malından hatta dünyadaki her şeyden daha hayırlı olduğuna dikkat çekilmekte ve böylece müminler şehitliğe özendirilmektedir. Kur'an bu beyanıyla şehitliğin kaçılacak bir olgu olmadığına, esasen insana kazandırdıkları göz önünde bulundurularak uğruna yarışılması gereken bir haslet olduğuna vurguda bulunmaktadır. Bundan başka yine Al-i İmran suresi 3/195. ayette Allah yolunda çarpışırken öldürülen şehitlerin hata ve kusurlarının affedileceği, eşsiz güzellikteki cennete yerleştirilecekleri ve Allah katında çok büyük bir mükâfata nail olacakları bildirilmiştir. İşte Kur'an, Allah'ın şehide takdir ettiği mükâfatları zikrederek adeta Müslümanları şehitliğe özendirilmektedir.

Bu bağlamda Nisa suresi 4/69. ayette de şehitliğe özendirilmenin söz konusu olduğu ifade edilmiştir. Bu ayette Peygamberler, siddıklar ve salihlerle birlikte şehitler de zikredilmiştir. Büyük müfessir Razî'nin tespitlerinden hareketle şunu net bir biçimde vurgulamak gerekir ki âyet bu ifade tarzıyla şehadet mertebesini insanlara sevimli ve cazip göstermekte, müminleri de buna özendirilmektedir.

Ayrıca Kur'an, Al-i İmran Suresi 3/170. ayette Allah yolunda can verenlerin şehit olmaktan dolayı asla pişmanlık duymayacaklarını, aksine böyle bir tercihte buldukları için sevinç ve mutluluk içerisinde olacaklarını hatta şehit olmayıp hayatta kalan dolayısıyla da henüz kendilerine kavuşmamış olan müminlere ise bir müjdeyi ulaştırma arzusunda olduklarını bildirmektedir. Arkadan gelenlere ulaştırılmak istenen bu kutlu müjde ise Müminler için ahirette azaptan yana bir korkunun olmadığı, dünyada bırakılan güzel şeyler namına da bir hüznün bulunmadığıdır. Aksine Allah'ın lütfettiği pek çok mükâfat ve sayısız nimet vardır. Şu halde İslam davası uğrunda mücadele edeceklerin gelecek endişesine kapılmaları yersizdir. Tam bu noktada Hz. Peygamber'in şu beyanları da ayetlerin vermek istediği ana mesajla birebir örtüşmektedir: *"Allah yolunda öldürülmüş olmam bana, evlerde ve çadırlarda olan her şeyin benim olmasından daha sevimlidir"* Bu ve benzeri nebevî açıklamalar bir taraftan Hz. Peygamber'in şehadet özlemini ortaya koyarken diğer taraftan, Muhammed ümmetini şehit olmaya açıkça teşvik etmektedir. Yine Hz. Peygamber'in konuyla ilişkin *"Kıyamet günü üç grup şefaate edecektir: Peygamberler, âlimler ve şehitler."* şeklindeki açıklamaları da uhrevî alemde şehitlere verilecek ayrıcalığı ve üstün konumu göstermekte dolayısıyla da müminleri bu hususa özendirilmektedir.

Netice itibariyle Kur'an, değişik âyetlerde şehitlerin günahlarının affedileceğini, onların cennet nimetleriyle serfiraz kılacaklarını, Peygamberler, siddıklar ve salihler arasında yer alacaklarını ve canlarını Allah yolunda feda etmelerinden ötürü asla pişman olmayacaklarını haber vermek suretiyle şehitliğin kaçılacak değil, peşinden koşulacak yüksek bir haslet olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

2.4.Şehit Yakınlarının Teselli Edilmesi

Din ve mukaddesat uğrunda gözlerini kırpmadan canlarını feda eden şehitler, geride gözü yaşlı aileler ve yakınlar bırakmaktadırlar. Her ne olursa olsun bir kişinin en yakınında bulunan evladını, annesini, babasını, eşini, ağabeyisini, kardeşini kaybetmesi büyük bir acıdır. Zira mümin şehit olduktan sonra kendisine

bahşedilen nimetlerin farkına varmış olsa da, şehit yakınları bunu zahiren göremediklerinden dolayı üzüntü içerisinde kalmaktadırlar. İşte bu büyük üzüntü ve acıyı çok derinden yaşayan kederli şehit ailelerinin teselli edilmesi gerekmektedir. Bu noktada şehit yakınlarına, şehitlerin ebedî âlemde ihraz edecekleri yüksek paye ve ulvî makamları hatırlatarak onların yanık yüreklerine su serpmek, mahzun gönüllerini rahatlatmak, onlara psikolojik destek sağlamak, kısaca elden geldiğince maddî ve manevî yardımda bulunmak insanî ve İslamî bir görevdir.

Nitekim Uhud savaşında şehit düşen Müslümanların aileleri, kendi yakınlarının vefat etmelerine üzölmüşlerdir. Bu savaşta cereyan eden olaylarla bağlantılı olarak Hz. Peygamber'e ve sahabeye hitaben nazil olan şu ayet, aynı zamanda müminlere bir teselli kaynağı olmuştur: *"Şayet siz yara aldı iseniz, karşımızdaki düşman topluluğu da benzeri bir yara aldı. İşte Biz, Allah'ın gerçek müminleri ortaya çıkarması, sizden şehitler edinmesi, müminleri tertemiz yapıp kâfirleri imhâ etmesi için, zafer günlerini insanlar arasında nöbetleşe döndürür dururuz. Allah zalimleri sevmeyiz."* Zemaşerî'ye göre bu âyet, Müslümanların başlarına gelen bir musibet sebebiyle Allah yolunda mücadele etmekten geri durmamaları adına bir tenbih mesabesindedir. Zemaşerî, bu âyetin Allah Teâlâ tarafından yakınlarını ve sevdiklerini yitiren Müslümanlara bir teselli olduğunu ifade etmiştir.

Bu konuya ilişkin Hz. Peygamber'in meşhur bir uygulamasına burada yer vermek gerekir. O, İslam'ın ilk şehit ailesi olarak tarihe geçen Yâsir ailesine dua edip mağfîret dilemiş ve onları cennetle müjdeleyerek teselli etmeye çalışmıştır. Yine Allah Rasûlü, şehit düşen bir çok arkadaşının yakınlarını teselli etmek ve gözyaşlarını dindirmek için çok çaba sarf etmiş, zaman zaman ziyaretlerine gitmiş ve onlara baş sağlığı dilemiştir. Hz. Peygamber, Uhud savaşında babasını yitiren Beşir b. Akrabe'ye kendi çocuğu gibi bakacağını söyleyerek gönlünü almış ve başını okşayarak onunla çok yakından ilgilenmiş; eşleri şehit düşen himayeye muhtaç dul hanımları ve çocuklarını himaye altına almak için evlilikler gerçekleştirmiş; onlara maddî ve manevî destek çıkmış hatta bazı şehit annelerine çocuklarının Firdevs cennetinde oldukları müjdesini vererek keder ve acılarını, sevinç ve mutluluk gözyaşlarına çevirmiştir.

Netice itibariyle şehit yakınlarının teselli edilmesi insanî ve İslamî bir sorumluluktur. İslamî nasrlara bakıldığında Allah katında şehitlik mertebesine yüksek bir değer ve kıymet takdir edildiği, şehitlere pek çok ilahî lütuflar ihsan edildiği ortaya çıkmaktadır. Şehitlik mertebesine ulaşan kimse için beyan edilen bu ve benzeri pek çok ilahî ve nebevî bildirim ve müjdelere, sonuç itibariyle şehit yakınlarının acı ve kederlerini teselli etme amacı da taşımaktadır.

2.5. En Yetkili Müfessir Olması Hasebiyle Hz. Peygamber'in Dilinden Şehitlik

Hz. Peygamber'in Kur'anı tebliğ ve tebyin göreviyle muvazzaf kılınması, O'nun ilahî kelamın en doğru ve en yetkili müfessiri olmasını netice vermektedir. Bu çerçevede Allah Rasûlü'nün şehitlik hususuna ilişkin beyanlarına yer vermek konuya bütüncül bakmak ve tam vakıf olmak için zarurîdir. Böylece şehitliğe yönelik nebevî bakış da tespit edilmiş olacaktır. Ayrıca şunu da belirtelim ki ilahî kelam, Hz. Peygamber'in söz fiil ve uygulamaları eşliğinde okunup açıklandığında, onun vermek istediği mesaj, daha net tebellür edecektir.

Daha önce de vurgulandığı üzere şehit kelimesi terim anlamı itibariyle nebevî beyanlarda sıklıkla geçmektedir. Yine nebevî bildirimlere bakıldığında şehit kelimesinin geniş bir perspektiften değerlendirildiği ve buna bağlı olarak da Allah yolunda ölen ve öldürülenler dışında da şehit sayılabilecek kimselerin bulunduğu görülecektir. Buna göre şehit kelimesinin kavramsal çerçevesi savaşta öldürülen Müslüman manasıyla sınırlanamaz. Nitekim hadis literatürü ana hatlarıyla tarandığında malı, canı, namusu uğrunda veya veba, kolera gibi bulaşıcı ve salgın hastalıklar sebebiyle ölenlere ya da boğularak, yanarak ve göçük altında kalarak, aklını kaybederek trajik bir şekilde vefat eden kimselere, yine bineğinden düşüp ölen, zehirli bir hayvan tarafından ısırıldıktan sonra vefat edenlere de hükmen şehit adı verildiği görülmektedir. Bütün bunlardan farklı olarak "Eûzubi'l-lâhimine's-şeytânî'r-racîm" deyip Haşir suresinin son üç ayetini okuyan ve o gün ölen kişiye hatta şehit olmayı arzu edip de yatağında vefat eden kimseye bile şehit sevabı verileceği belirtilmiştir. Nitekim Buharî şârihi Bedreddin Aynî de şehadetin sadece Allah yolunda mücadele ederken öldürülmeye has olmadığını, değişik hadislerden hareketle sınırlarının genişletildiğini sarîh bir biçimde vurgulamıştır.

Ayrıca Hz. Peygamber, şehitlerin özellikle uhrevî mükâfatlarına ve mazhar olacakları lütuf ve ihsanlara da sık sık değinmiştir. Sahih hadis kaynaklarından geçtiği üzere İslam dininin yüceltilmesi için canını feda eden şehitlerin acı çekmeden öldüğü, kıyametin dehşetinden etkilenmediği, hatta kanının ilk damlası yere düştüğü anda kul hakları dışında bütün günahlarının affedildiği, kabir azabı çekmeyecekleri, cenneti hak ettikleri, oraya ilk girenlerden olacakları ve oradaki makamlarını görecekleri, akrabalarından yetmiş kişiye

sefaat edebilecekleri, ölen kullar içinden sadece şehitlerin dünyaya dönüp tekrar şehit oluncaya kadar Allah'ın dinini yüceltmek isteyecekleri, ruhlarının ise kıyamet günü cesetlerine döneceği zamana kadar yeşil bir kuşşeklinde cennet ağaçlarında olacakları ifade edilmiştir. Uhrevî âlemde şehitlerin verilen değeri "*Allah yolunda öldürülmenin bir benzeri yoktur...*" şeklindeki nebevî beyanlarla özetlemek mümkündür.

Yeri gelmişken şunu da belirtelim ki Allah yolunda mücadele ederken öldürülen kimse hakikî şehit, diğerleri ise hükmî şehit sayılmıştır. Hükmî şehitlerin hakiki şehitler gibi mükâfata nail olup olmayacakları meselesini ise Enver Şah Keşmirî'nin şu değerlendirmeleriyle açıklığa kavuşturmak mümkündür: "*Şehitlikle alakalı rivâyetlerin genelini görüp mütâlâ ettiğim de şu neticeye ulaştım: Daimî eziyet veren bir hastalık veya ansızın başa gelen bir musibet nedeniyle ölen her bir kimseye, şehit mükâfatı vardır.*" Bu çerçevede hükmî şehit sayılma nedenleri genellikle insanların ıstırap verici bir hastalıkla veyahut trajik bir ölümle vefat etmelerine bağlanmıştır. Buna göre denebilir ki, bu şehitlerin mükâfata mazhariyetleri, Allah'ın kullarına karşı bir lütf ve ihsandır.

Sonuç olarak ilahî kelimada ve nebevî beyanlarda şehitlik teması, üzerinde önemle durulan hususlardandır. İslamî terminolojide şehit kavramı esas itibariyle Allah'ın dinine sahip çıkma ve İslam davasını yüceltme uğruna savaş meydanlarında canını feda eden kişiye verilen yüce bir unvandır. İnançlarını, kutsallarını, değerlerini koruma azmiyle ve bütün bunları yaşanır hale getirmesi sebebiyle vatanlarını savunma gayretiyle her türlü tehlikeye göğüs geren ve bu uğurda canını feda ederek öteki âlemde yüksek bir konum ve itibar ihraz eden şehitler, bir taraftan akıttıkları kanlarla hak ve hakikatin ebedî olarak yaşatılması gerektiği mesajını tüm çağlara haykırmakta diğer taraftan da sonraki nesillere İslam davasını omuzlama hususunda tam bir örneklik teşkil etmektedir. Kur'ân'da ve hadis-i şeriflerde şehidin uhrevî pek çok mükâfata nail olduğu anlatılarak Müslümanların gerektiğinde canlarını Allah yolunda seve seve feda etmeye teşvik edildiğinden bahsetmek mümkündür. Buraya kadar yapılan açıklamalarla ilahî kelimada şehitlik kavramı ana hatlarıyla incelenmiştir. Şimdi ise Hıristiyanlığın temel kaynaklarından birisini oluşturan Yeni Ahit'e göre şehitlik konusu ele alınacaktır.

• Yeni Ahit'e Göre Şehitlik

Makalenin bu ikinci bölümünde, Hıristiyanlık'ta şehit ve şehitlik kavramlarının anlamları, bu kelimelerin Yeni Ahit'te nasıl bir bağlamda kullanıldığı, süreç içinde anlam farklılığına ve mana genişliğine maruz kalıp kalmadığı, bazı Hıristiyanların şehit olması ile neticelenen ilk baskı ve zulümleri kimlerin yaptığı, şehit veya şehitlik ile ilgili Yeni Ahit'te bahsedilen motive edici hususların neler olduğu incelenecektir. Ancak bu konulara geçmeden önce başta Hz. İsa'nın çarmıhta öldürülmesi inancı olmak üzere bazı yaklaşımların, bir Müslüman olarak bu satırların yazarı tarafından kabul edilebilecek hususlar olmayıp tamamen mevcut Hıristiyan teolojisinde benimsenen yaklaşımlar olduğunu özellikle vurgulamak gerekir.

3.1. Yeni Ahit'te Şehit Kelimesi ve Şehitlik

"Görmek", "şahitlik etmek", "tanıklık etmek" anlamlarına gelen, Yunanca μάρτυς (*martyrs*) kelimesinden türeyen ve İngilizceye de buradan *martyr* şeklinde tercüme edilen şehit tabiri, terimsel olarak inancı uğruna baskı gören, bu uğurda ölen ya da öldürülen kimseye verilen ismi tanımlar.

Yeni Ahit'te *martyrs* kelimesi, -sonu ölümle bitsin veya bitmesin- Hıristiyan inancına tanıklık eden yani Hıristiyan olan kimse için kullanılmıştır. Ancak zaman içinde anlam bakımından değişiklik göstererek, din uğruna baskı gören veya öldürülen, başka bir ifadeyle "kanla vaftiz olan" kimseler için kullanılmaya başlamış, hatta zamanla şehit kelimesinden sadece bu mana anlaşılır olmuştur. Nitekim erken dönem kilise yazarlarının eserlerinde şehit kelimesinin bu anlamda kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, ilk kilise babalarından birisi olan Polycarp (ö:156) şehitlik ile ilgili bir eser yazarak eserine *Martyrdom of Polycarp*; ilk kilise tarihi yazarı Eusebius (ö:339/340) ise bir eserine "*The History of the Martyrs in Palestine*" (Filistin'deki Şehitlerin Tarihi) ismini vermiştir.

Şehit kelimesinin, terimsel olarak Yeni Ahit'te yer alması zaman içinde gerçekleşse de, mefhum olarak -yani Tanrı yolunda canını verme anlamında- en baştan beri Yeni Ahit'te oldukça geniş bir şekilde bulunduğu söylemek mümkündür. Örneğin Yeni Ahit'in takipçilerine, öldürülmekten korkmayın diyerek cesaret vermesi, mahkemelere ve kralların önlerine çıkarılıp yargılanacaklarını söylemesi, sıkıntılardan geçmek üzere seçildiklerini hatırlatması, hatta öldürüleceklerini haber vermesi vb. gibi hususlar, "şehitlik" anlayışının var olduğunun göstergeleridir. Nitekim bu gibi hususlar, şehitlik kavramının oluşmasından sonra bu kavram ile anılır olmuştur. Şunu da ilave edelim ki şehitlik kavramı olarak ileriki yıllarda oluşsa da pratik olarak İsa'dan

itibaren var olmuştur. Yani din uğruna canını verme en baştan beri Hıristiyanlıkta vardır, fakat bunu μάρτυς (*martys*) terimi ile ifade etme sonraları gerçekleşmiştir.

Bahsedilen şekilde anlam değişikliği göstermiş haliyle şehit kelimesi, farklı türevleriyle genellikle Vahiy (Vahiy) Kitabı'nda kullanılmıştır. Bu bağlamda "Aranızda, Şeytan'ın yaşadığı yerde öldürülen sadık **tanığımı** Antipa'nın (Ἀντιπαῖς ὁ μάρτυς)..."; "**Tanıklık** (μαρτυρίαν / *martyrian*) görevleri sona erince dipsiz derinliklerden çıkan canavar onlarla savaşacak, onları yenip öldürecek."; "Kadımın, kutsalların kanıyla ve İsa'ya **tanıklık** (μαρτύρων / *martyrōn*) etmiş olanların kanıyla sarhoş olduğumu gördüm." cümleleri örnek olarak gösterilebilir.

Bununla beraber Vahiy kitabının genel kanaate göre birinci yüzyılın sonunda yazıldığı göz önünde bulundurulduğunda şehitlik anlayışını—en azından Hıristiyanlığın ilk yıllarında- bu esere dayandırmak çok doğru olmayacaktır. Çünkü Hıristiyanlığın ilk şehitleri, bu eserin yazımından çok önceleridir. Bundan dolayı Vahiy kitabını sadece μάρτυς (*şehit / marty*s) kelimesinin terimsel anlam kazandığı eser olması yönüyle önemli görmek gerekmektedir. Yoksa onunla başlamış bir şehitlik anlayışından bahsedilemez. Fakat Vahiy kitabının yazılmasıyla birlikte sonraki Hıristiyanların, ondaki şehitlik ile ilgili motive edici ifadelerinden istifade ettiklerini söylemek elbette ki mümkündür.

Yeni Ahit'te şehitlik, Hıristiyanlara yönelik yapılan baskı ve zulümlerin akabinde ortaya çıkan bir sonuç halini ifade eder. Bu nedenle Yeni Ahit'te şehitlik anlayışının anlaşılması için, söz konusu baskıyı kimlerin yaptığı, bunun nedenleri ve Hıristiyanların bu baskılar karşısında dayanmalarında şehitliğin nasıl bir rol oynadığı incelenmelidir.

• Hıristiyanlara Yönelik Baskılar ve Şehitlik

Yeni Ahit'ten anlaşıldığına göre Hıristiyanlara yönelik ilk ciddi baskıları yapanlar Yahudilerdir. Onlar, kendi müntesiplerinin İsa tarafına geçmelerinden rahatsızlık duymuşlar, İsa'yı ve taraftarlarını sapkın görmelerinden dolayı Hıristiyanlara tepkisel yaklaşmışlardır. Rahatsızlıklarını sözlü dile getirdikleri gibi, zaman zaman baskı ve şiddet uygulamaktan da çekinmemişlerdir. Hatta düne kadar beraber oldukları akraba ve dostlarını Roma yönetimine şikâyet etmekte her hangi bir beis görmemişlerdir. Nitekim İsa'nın çarmıha gerilmesi böyle bir şikâyet neticesinde gerçekleşmiştir.

Hıristiyanlara yönelik ikinci baskı, Yahudilerin söz konusu şikâyetlerini dikkate alan Roma Yönetimi tarafından uygulanmıştır. Bu şikâyetlerle başlayan, ilerleyen dönemde Hıristiyanlardan duydukları endişeler ile daha da "paranoyak" bir hale dönüşen Roma yönetiminin baskıları, her ne kadar başlangıçta şiddet içermese de zamanla Yahudilerinkini oldukça geçmiş ve Hıristiyanlar için daha "ölümcül" sonuçlar doğurmuştur. Bu hususta sadece Petrus ve Pavlus'un yaşamlarının Roma'da idam ile son bulması bile, bu baskıların en bariz göstergesidir. Ancak ilerleyen yüzyıllarda bu baskıların daha da büyüyen arttığı görülmektedir. Özellikle İmparator Decius'un (249-251), takip ettiği *restitutio sacrorum* (kutsal şeyleri yenileme) anlayışıyla paganizmi tekrar canlandırma düşüncesi neticesinde pek çok Hıristiyan şehit edilmiştir. Kısa bir süre sonra yönetime gelen imparator Diocletian (284-305) da büyük bir takibat başlatmış ve pek çok Hıristiyan'ın ölümüne neden olmuştur. Bu baskı süreci Konstantin'in (306-337) Hıristiyanlığı ülke genelinde serbest bırakmasıyla önemli ölçüde azalmış özellikle İmparator I. Theodosius'un 391 yılında Hıristiyanlığı Roma İmparatorluğunun resmi dini yapması ile beraber etkisini yitirmiştir.

Roma yönetiminin baskı uygulamasının nedeni, Hıristiyanların oluşturduğu "ayrılıkçı hareketten" duyulan rahatsızlığa dayandığı kadar onların pagan öğretileri ile ters düşen açıklamalarının da haricinde değildir. Bu nedenlerin yanına günden güne Hıristiyan sayısının artması da eklenince duyulan rahatsızlıklar, dolayısıyla da baskı ve şiddetler had safhaya ulaşmıştır.

İşte, gerek Yahudilerin gerekse Roma İmparatorluğu'nun bu tutumları karşısında Hıristiyanları ayakta tutarak dağılmaları ve dinden dönmelerini engelleyen en önemli etkenlerden biri, şehitlik anlayışı olmuştur. Dahası Hıristiyanlar, ilk üç yüzyıl boyunca kendilerine karşı yürütülen baskı ve şiddete rağmen varlıklarını şehitlik anlayışı ile sürdürmüşler ve bu sürecin sonunda Roma İmparatorluğunda hâkim güç konumuna gelmişlerdir. Ayrıca şehitliği özel bir fırsat olarak değerlendirerek onu, Tanrı ve İsa ile birliktelik kazanmanın en önemli yolu olarak kabul etmişlerdir.

Hıristiyanlıkta şehitlik anlayışının oluşmasında İsa'nın haçtaki ölümü ve pek çok havarinin şehit olması kadar, Yeni Ahit'in şehitliğe verdiği önem de etkili olmuştur. Yeni Ahit yazarları, kendi dönemlerinde yapılan baskı ve zulümleri anlatmakla beraber, bunların değişik zamanlarda da devam edeceğini ancak bu zulümlere katılanların büyük mükâfata kavuşacaklarını ifade etmişlerdir. Bu durum da baskı ve zulüm gören

Hıristiyanların, dayanıklılığını arttırmıştır. Örneğin, İsa'nın yolunda olan ve bu yola yaraşır bir yaşam sürmek isteyen herkesin zulüm göreceği ifade edilmiş, ancak Mesih'in sevgisinden sıkıntı, elem, zulüm, açlık, çıplaklık, tehlike ve kılıç gibi hiçbir şeyin ayıramayacağı söylenerek bunlara dayanılması gerektiği hatırlatılmıştır. Aynı yerde, Eski Ahit'te yazılı olan "*Senin uğruna bütün gün öldürülüyoruz, kasaplık koyunlar sayılmışız.*" sözünün bu anlamda değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Tamamlanması gereken sayı (şehit sayısı) tamamlanmaya dek bu baskı ve zulümlerin ölümle bitebileceği belirtilmiş, İsa'ya tanıklık edenlerin ve Tanrı sözü uğruna başı kesilecek olanlardan bahsedilmiştir. Hatta bu baskıların anne, baba, kardeş, akraba ve dost gibi insanın en yakın çevresinden geleceğini belirterek, konunun hassasiyetine işaret edilmiştir. Dahası "öldürüleceksiniz" tabiri ile uyarılar daha ileri bir seviyeye bile taşınmıştır. Ancak bu ifadelerin hemen akabinde müjdelere bahsedilerek Hıristiyanların şehit olmaktan korkmamaları sağlanmıştır.

Bu misalleri arttırmak mümkündür. Fakat burada asıl önemli olan, bu gibi anlatımların konumuzla da alakalı olarak Hıristiyanlar için ifade ettiği anlamdır. Kanaatimizce bu anlam, inancı uğruna kişinin, baskı ve zulme maruz kalacağına hatırlatılarak zihninin önceden bu hususta uyarılmasıyla motive edilmesidir. Peki, Hıristiyanlar Yeni Ahit'te ne gibi müjdelere motive edilmişlerdir? Tanrı yolunda şehit olmak onlara ne kazandıracaktır?

• Motive Edici Unsurlar

Yeni Ahit'te bulunan bazı ifadeler/müjdelere, Hıristiyanları motive ederek onların şehit olmayı arzulamalarını ya da Tanrı yolunda ölmekten (inançlarını yeni kimselere anlatırken de dâhil) korkmamalarını sağlamıştır. Aynı zamanda bunlar, şehit olmanın bir kayıp değil bilakis bir zafer olduğunun da göstergesi kabul edilmişlerdir. Genel hatlarıyla bakıldığında bu hususları dokuz başlığa indirgemek mümkündür:

1. *Kutsal Ruh'un Beraber Olması*: Hıristiyanlara, yapılan baskı ve zulümler karşısında üzülmemeleri gerektiği hatırlatılmış, çünkü Kutsal Ruh'un onlarla birlikte olduğu dile getirilmiştir.

2. *"Ne Mutlu" Tabirleri*: Yeni Ahit'te pek çok yerde "Ne Mutlu" tabirleri kullanılarak baskı altında kalan Hıristiyanlar motive edilmiştir. Örneğin, "*Ne mutlu doğruluk uğruna zulüm görenlere! Göklerin Egemenliği onlarıdır.*"; "*Mesih'in adından ötürü hakarete uğrarsanız, size ne mutlu!*"; ve "*Gökten bir ses işittim. "Şunu yaz: bundan böyle Rab'be ait olarak ölenlere ne mutlu! diyordu."* cümlelerinde görüldüğü üzere zulüm, hakarete uğrama ve ölüm normalde olumsuzluk çağrıştıran şeyler olmasına rağmen doğru yolda olduğu, Mesih adına hareket edildiği ve Rab'be ait olarak öldüğü müddetçe bunlardan korkulmaması gerektiği vurgulanmıştır.

3. *Kıyamette Önce Dirilme*: Bütün insanların dirileceği kıyamette, önce Mesih'e ait ölülerin dirileceği söylenmiş ve bu yolda ölmenin avantajların, henüz dirilme safhasında başlayacağı gösterilmek istenmiştir.

4. *İntikamları Alınacak*: İntikamlarının bizzat Tanrı tarafından alınacağı dile getirilerek şehitlerin zihni ve hissi rahatlatılmaları hedeflenmiştir. Vahiy Kitabı'nda zulme uğrayan Hıristiyanlar Tanrı'ya, yeryüzünde yaşayan ve kendi kanlarını dökenlerden intikamlarını almak için daha ne kadar bekleyeceğini sorarlar. Cevaben onlara kendileri gibi öldürülecek diğer kardeşlerinin sayısı tamamlanmaya kadar beklemeleri gerektiği söylenir. Akabinde de kıyametin kopmasından bahsedilir. Böylece intikamlarının, bu şekilde alınacağı anlatılmak istenir.

5. *Erken Dönem Şehitlerden Övgüyle Bahsedilmesi*: Bunlardan birisi İstefan'dır. Onun, şehit edilirken söylediği "*göklerin açıldığını ve İnsanoğlu'nun Tanrı'nın sağında durmakta olduğunu görüyorum*" cümlesi, güzel bir sona kavuştuğunun bir işaretidir. Bu ise, aynı sona maruz kalacakların da benzer bir mükâfata kavuşabileceklerinin, muhataplara ilanıdır.

6. *Ruhun Ölümsüz Olduğu*: Yeni Ahit'te beden ve ruh birbirinden net bir şekilde ayrılmış, beden ölse de ruhun yaşamaya devam edeceği vurgulanmıştır. Bedeni öldüren ama canı öldürmeye güç yetiremeyenlerden korkulmaması; hem bedeni hem de canı cehennemde mahvedecek güç olan Tanrı'dan korkulması gerektiği hatırlatılmıştır. Mesih'i diriltiren Tanrı'nın, insanoğlunun ölümlü bedenine yaşam vereceği söylenmiş ve Hıristiyanların, ölümlü olmalarına bakıp üzülmemeleri bilakis kendi içlerinde yaşayan ruhla ölümsüzlüğü yakalayabilecekleri kendilerine ifade edilmiştir. Böylece ölümle gelen "yok olma" endişesi, engellenmeye çalışılmıştır.

7. *Dinlenme (Rahatlama) Olacağı*: Bu dünyada Rab'be ait olarak ölenlerin, ahirette mükâfat olarak rahata erecekleri ve dinlenecekleri söylenmiştir. Bunun nedeni olarak da bu dünyada yapılan işlerin kişiyi

ahirette izleyecek olması gösterilmiştir. Öyleyse bu dünyada sıkıntılar içinde ölünse de ahirette rahata erileceği vurgulanarak şehit olmanın farklı bir avantajından daha bahsedilmiştir.

8. *Ölümden Sonra Kurtuluşun Gerçekleşeceği*: Petrus, yazdığı mektubunda doğru olan kişinin bile güçlülükle kurtulacağı halde tanrı tanımayan ve günahkâr bir kişinin nasıl kurtulacağını hatırlattıktan sonra, Tanrı isteğine uygun açicekenlerin canlarını güvenilir Yaradan'a teslim etmeleri neticesinde kurtuluşa ereceklerini belirtmiştir. Ayrıca İsa'nın, inanırlarından birisi olan Marta'ya söylediği, *"Diriliş ve yaşam ben'im dedi. Bana iman eden kişi ölse de yaşayacaktır. Yaşayan ve bana iman eden asla ölmeyecek."* cümlesinden ve Matta İncil'inde geçen yine İsa'ya ait *"Canını kurtaran, onu yitirecek. Benim uğruma canını yitiren ise onu kurtaracaktır."* sözlerinden de asıl önemli olanın imanlı bir şekilde ölmek olduğu anlaşılmaktadır. Böylece bir insanın her hangi bir dine girmesinin en temel nedenlerinden birisi olan kurtuluş isteğinin şehitlik ile gerçekleşeceği anlatılmak istenmiştir.

9. *İsa'nın Ölümden Sonra Dirilmesi*: İsa'nın ölümden dirilmesi, Tanrı yolunda öldürülenler için en kayda değer motivasyon kaynağıdır. Çünkü İsa dirildi ise kendileri de dirilebilecektir. Bu dirilmenin bu kadar önemli olmasının nedeni, kendilerine vaat edilen güzelliklere kavuşmalarının başlangıcının burası olmasıdır.

Bahsi geçen hususlar Yeni Ahit'te Hıristiyanları şehitlik meselesinde motive eden en temel argümanların başında yer almaktadır. Peki, bunlar ve buraya kadar anlatılanlar nasıl değerlendirilmelidir?

• Hıristiyanlıkta Şehitlik Anlayışının Değerlendirilmesi

Yukarıda şehitlik ile ilgili söz konusu motive edici unsurlardan bazılarının sadece şehitler için değil, bütün müntesipler için kullanıldığı yerler olduğunu görmekteyiz. Söz gelimi Yuhanna İncil'inde Kutsal Ruh'ta sadece şehit olanlarla değil bütün Hıristiyanlar ile beraber olduğu belirtilmiştir. Romalılara Mektup'ta kutsallaşma ve sonsuz yaşamı yakalamak için sadece Tanrı'nın kulu olunması yeterli görülmüştür. Bu durumda Hıristiyan olan herkes, şehit olanlarla benzer mükâfatlara kavuşacaklarına göre şehitlerden ayrıca bahsedilmesinin çok bir anlamı yokmuş gibi gözükmektedir. Tam bu noktada akla şu soru gelmektedir: Normal bir şekilde ölen bir Hıristiyan benzer mükâfatlara kavuşacaksa neden şehit olarak ölmeyi tercih etsin?

Aslında Yeni Ahit çerçevesinde tatmin edici bir şekilde bu sorunun cevabını vermek biraz zordur. Bununla beraber şehit olmayı avantajlı hale dönüştüren birkaç husustan da bahsedilebilir. İlk olarak, kıyamette erken dirilme gibi sadece şehitlere yönelik vaat edilen bir mükâfat bulunmaktadır. İkinci olarak örneğin, "herkes gelsin, Ali sen de gel" cümlesinde Ali'nin ön plana çıkartılmasında olduğu gibi şehitlerden ayrıcalıklı bir şekilde bahsedilerek onların ön plana çıkartılması söz konusudur. Böylece onların önemsendikleri gösterilerek şehit olmanın ayrıcalıklı bir konum olduğu vurgulanmaktadır. Üçüncü olarak ise, ikinci ile irtibatlı bir şekilde şehit olmanın iyi bir şey olduğundan bahsedilerek, gerektiği durumlarda şehit olmaktan kaçınılmaması gerektiği hatırlatılmıştır.

Diğer taraftan aksi düşünülduğünde, neden şehitlerden özel olarak bahsedildiği daha iyi anlaşılmaktadır. Yani şehitlikten veya Tanrı yolunda can vermekten hiç bahsedilmemesi hali. Bu durumda Hıristiyan olan bir kimsenin, gerektiğinde ölümü tercih etmesinin bir anlamı kalmamış olacak, çünkü ölmesinin ekstra ona getirdiği bir avantajın olup olmayacağından emin olamayacaktır. Kısaca, her ne kadar şehit olarak ölen bir kimsenin Hıristiyan olarak ölen kimseden çok fazla bir avantajı yok gibi gözüküyor olsa da gerçekte birtakım avantajlarının bulunduğu muhakkaktır ve şehitlik mefhumunun Yeni Ahit'te bulunması inanırların motivesi için zaruridir. Ancak normal bir şekilde ölen imanlı bir kimse ile, Tanrı yolunda sıkıntılara maruz kalarak şehit edilen bir kimse arasında somut bir karşılaştırmanın olmayışı, iki grup arasındaki farkın net bir şekilde görülmesine kısmen engel olmuştur.

Geldiğimiz nokta itibariyle bir Hıristiyan'ın bile bile ölümü göze alıp alamayacağını da netleştirmek gerekir. Mevcut kaynaklardan hareketle böyle bir soruya olumlu cevap vermek mümkün değildir. Çünkü Hz. İsa, *"Bir kentte size zulmettikleri zaman ötekine kaçın."* diyerek çok net bir şekilde bu hususu ortaya koymaktadır. Nitekim Hıristiyanlar, baskı ve zulmün başladığı ilk zaman diliminde İsa'nın bu tavsiyeye uymuşlardır. Onlar, Hıristiyanlığın ilk şehidi kabul edilen İstefan'ın ölümünden sonra Yahudiye ve Samiriye'nin diğer yanlarına dağılmışlardır. Aynı şekilde Pavlus, Yahudilerin kendisini öldürmek üzere kurdukları tuzaklarından her seferinde kaçarak kurtulmuştur. Bu gibi hususlar göz önüne alındığında Yeni Ahit'te, bile bile ölümün istenmemesi gerektiği, gerekirse ölümden kaçarak kurtulmanın tavsiye edildiği görülmektedir.

Bununla beraber Yeni Ahit'te, kaçma anlayışının aksi anlamlara gelerek şiddet karşısında dahi insanın kendini korumaması gerektiği anlamına gelebilecek bazı ifadelerden bahsedilebilir. Örneğin, İsa'nın

müntesiplerine dediği “Göze göz, dişe diş’ denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağımıza bir tokat atana öbür yanağımızı da çevirin.” ifadesinden kaçma yerine yerinde sabit durmanın tavsiye edildiği anlamı çıkartılabilir. Benzer şekilde “Komşunu sev, düşmanından nefret et’ denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, düşmanlarımızı sevin, size zulmedenler için dua edin” cümlesinden kaçma bir tarafa düşmanın bile sevilmesi gerektiği öğütlenmektedir. Bir diğer yerde ise “O zaman İsa onlara, ‘Öyleyse Sezar’ın hakkını Sezar’a, Tanrı’nın hakkını da Tanrı’ya verin’ dedi.” tabiriyle otoriteye karşı gelinmemesi gerektiği ve ona itaat edilmesinin tembih edildiği yorumu yapılabilir. Bu durumda da hiçbir şey yapmadan şehit edilmenin beklenmesi gerektiği anlamı çıkartılabilir mi? Tabii ki hayır. Çünkü bu ifadeleri şehitlik bağlamında değerlendirmek yanlış olacaktır. Bu ifadelerden ilk ikisi Hıristiyanlara sevgi ve barış içinde yaşamayı hatırlatmakta üçüncüsü ise içinde buldukları yönetim ile uyum içinde yaşamaları gerektiğini anlatmaktadır. Dolayısıyla bu ifadelerden ölümle neticelenecek bir şiddeti hoş görme anlamı çıkartılamaz. Böyle bir şiddet karşısında ise “kaçın” tavsiyesi geçerlidir. Bundan dolayı bahsi geçen üç ifadenin Hıristiyanlıkta şehitlik kavramını zedeleyip zedelediği gibi bir tartışmaya girmek çok doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Görüldüğü üzere Yeni Ahit’te, Tanrı yolunda öldürüleceklere oldukça fazla önem verilmiş ve onlar pek çok müjde ile müjdelenmişlerdir. Ancak bu noktada akıllara şöyle bir soru gelmektedir. Madem şehitlik bu denli bir öneme sahiptir ve dört İncil başta olmak üzere Yeni Ahit metinleri kaleme alındığında oldukça fazla şehitten bahsetmek mümkündür, öyleyse kutsal kitap literatüründe şehitlik konusuna ve şehitlere neden az yer verilmiştir veya öyle gözükmektedir? Kanaatimizce bunun birinci nedeni olarak, şehitlik kelimesinin terimsel anlamda sonradan oluşması söylenebilecek olsa da asıl neden, Yeni Ahit metninin, “İsa” ve “onun misyonunun” anlatılmasını merkeze alır bir tarzda yazılmalarıdır. Nitekim bu metinlere dikkat edildiğinde, şehitlik de dâhil diğer pek çok konunun bu iki husus ile ilişkisi çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Dolayısıyla şehitlik konusuna da bu irtibat çerçevesinde yer verilmiştir. Şehitliğin İsa ile olan ilişkisi, İsa’nın da şehit olduğu ile; misyonunun anlatılması ile olan ilişkisi ise inancı ve misyonu uğruna gerektiğinde ölümün dahi göze alınması gerektiği ile ilintilidir. Bu ilişkilerinden dolayı, şehitlik konusuna (Tanrı yolunda can verme anlamında) temas edilmiş, şehit olanlara vaat edilen müjdelerden bahsedilmiş ancak detaylı bir anlatıma girilmemiştir.

Bu yönüyle şehitlik anlayışının söz konusu şekilde Yeni Ahit’te kendine bir yer bulması anormal değildir ve eleştiri konusu yapılmayı hak etmemektedir. Bilakis, Yeni Ahit’in bu iki temel konusu ile doğrudan bir ilişki halinde olması ve pratikte (Hıristiyanlığın yayılması gibi) oldukça hayati bir karşılığının bulunması onu, az bahsedilenin kıymetsiz olduğu algısına terk etmemelidir.

Genel Değerlendirme

Aynı semavî gelenekten gelen ve aynı kaynaktan beslenen İslam ve Hıristiyanlıkta ortak pek çok olgunun bulunması, benzer bir çok ilke ve değerlerin yer alması gayet doğaldır. Her iki dinde de önemli bir yeri olan şehitlik olgusu da bunlardan biridir. Şehitlik gerek Kur’an’da gerekse Yeni Ahit metinlerinde benzer anlamlara gelebilecek şekillerde kullanılmıştır.

En önemli benzerliklerden birisi de her iki dinde Tanrı yolunda canını verenler için “tanıklık etme, görme, bir şeyi net bilme” gibi anlamlara gelen şehit (μάρτυς - دهش) kelimesinin kullanılmasıdır. Yani her iki dinde de, Tanrı yolunda ölenler, farklı kelimelerle değil ortak bir kelime ile isimlendirilmiştir. Bu durum, şehit kelimesinin ve şehitlik mefhumunun hem İslam’da hem de Hıristiyanlıkta yer aldığını ve ortak bir kavramla ifade edildiğini açıkça göstermektedir.

Yapılan çalışma ile görülen bir diğer simetrik durum, şehitler için benzer mükâfatların vaat edilmesidir. Söz gelimi, Bakara suresi 2/254. ayette şehit olanlara ölümler denmemesi gerektiği belirtilmektedir. Benzer şekilde Yeni Ahit’te geçen şehitlerinin ruhlarının ölümsüz olması (Romalılar, 8:11), bu kimselerin dünya hayatını terk etmelerine rağmen aslında ruhlarının yaşadığını anlatmakta ve dolayısıyla bu kimselerin başka bir âlemde yaşadıklarını göstermektedir.

Yine, Âl-i İmrân suresinin 157. ayetinde Allah yolunda öldürülmenin ilahî af ve merhametine vesile olacağı söylenerek hem ölümle birlikte gelen negatif etki ortadan kaldırılmakta hem de günahlardan sıyrılmış tertemiz bir şekilde ahirete gidilebileceğini anlatmaktadır. Benzer şekilde Yeni Ahit metinlerinde şehit olanlara ilişkin “Ne mutlu!” (Matta, 5:10, vd.) tabirleri bir taraftan ölüm kelimesinin oluşturduğu olumsuz havayı olumluya çevirmekte diğer taraftan da ölümden korkulmaması gerektiğini bildirmektedir. Kısaca, her iki metinde de şehitler için bir takım vaatlerde bulunulmakta ve bu vaatler, her iki din müntesiplerinin de Tanrı yolunda mücadele etmeleri konusunda motive edici bir unsur oluşturmaktadır.

Bunlardan başka hem Kur'an'da hem de Yeni Ahit'te bir çok vesileyle inananların sadece Allah yolunda, Allah'ın adının yükseltme ve dinlerini koruma uğrunda canlarını feda etmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Bu durumda başka amaçlar uğruna canı feda etmenin kişiyi şehadet mertebesine ulaştırmadığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde gerek Kur'an'da gerekse Yeni Ahit'te, şehitliğin yok yere canını yitirmek olmadığı açıkça ifade edilmiş, ancak gerektiğinde canını feda etmenin ahiret adına ebedi bir kazanç olduğu da ortaya konmuştur.

Buraya kadar yapılan değerlendirmeler, şehit kavramına yüklenen anlamlar bakımından iki din arasındaki benzerlikleri ve örtüşen hususları gözler önünde sermektedir. Bunların yanı sıra şehitliğe ilişkin dini gelenek arasında bir takım farklılıklar olduğu da kuşkusuzdur. Hıristiyanlıkta sonu Tanrı yolunda can vermekle bitsin veya bitmesin, Hıristiyan inancına giren herkes için "şehit" kelimesi kullanılırken Kur'an'da bu durum sadece bu yolda can verenler için kullanılmıştır. Yine Hz. Peygamber'in açıklamaları da göz önünde bulundurulduğunda Hıristiyan teolojisindeki şehitlik tasavvuruyla İslam'daki hakikî ve hükmî şehit anlayışı birbiriyle tam olarak örtüşmemektedir.

Bir diğer farklılık, Yeni Ahit'te şehit kelimesi tarihi süreç içinde anlam bakımından bazı değişikliklere maruz kalmışken Kur'an'da ise böyle bir değişiklik söz konusu olmamıştır. Ancak hadis-i şeriflerde hükmî şehitliğin kavramsal çerçevesi oldukça geniş tutulmuştur.

Özetle belirtmek gerekirse semavi kaynaktan gelen iki dini gelenekte şehitlik konusunun tanım, kavram ve içerik yönüyle birbiriyle büyük ölçüde örtüştüğü ancak bazı hususlarda da farklılık arz ettiği anlaşılmaktadır. Buna göre Yaratıcının yolunda canlarını feda eden şehitlerin, Allah'ın sevgisine mazhar oldukları, öteki âlemde mertebelerinin yüceliği, itibarlarının yüksekliği ve onlara yapılan ihسانların büyüklüğü hususunda bir şüphe yoktur.

KAYNAKÇA

- ATAR, Fahrettin (2010), "Şehit", *DİA* (Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), İstanbul, c. 38, s. 428-431.
- ATEŞ, Süleyman (1989), *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, Yeni Ufuklar Neşriyat.
- ALTUN, İsmail, "Hz. Peygamber'in Şehit Aileleriyle Münasebetleri", *Ekev Akademi Dergisi*, yıl: 14, sayı: 44. S. 227-246.
- ALİYÜ'L-KARİ(2002), *Mirkâtü'l-MefâtiḥşerhuMişkati'l-Mesâbîh*, Beyrut, Dâru'l-Fikr.
- AYNİ, Bedreddin, Ebû Muhammed b. Ahmed b. Musa, *Umdetü'l-Kari şerhu Sahihî'l-Buhârî*, Beyrut, Dâruihyâi't-türâsî'l-Arabi.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl (1315), *el-Câmi'u's-sahîh*, (I-VIII) İstanbul: Dâru't-tibâati'l-âmire.
- BOWERSOCK, G. W. (2002), *Martyrdomand Rome*, Cambridge University Press, Dijital Baskı.
- BOYARIN, Daniel, (1998) "MartyrdomandtheMaking of ChristianityandJudaism", *JournalofEarlyChristianStudies*, 6/4, 577-627.
- _____, Daniel, *DyingforGod*, Stanford University Press, Stanford 1999.
- BİRİN, Mehmet (2011), "Hakikate Tanıklık Bağlamında Şehitlik Kavramı ve İslam Fıkıhdaki Yeri" *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler*, cilt: XV, sayı: 46, s. 101-122
- CESSÂS, Ahmed b. Ali Ebu Bekir er-Razi (1405), *Ahkamü'l-Kur'an*, Beyrut, Dâruihyâi't-türâsilarabi.
- CÜRÂNİ, SeyyidŞerif Ali b. Muhammed (1985), *et-Ta'rifat*, Mektebetü Lübnan, Beyrut.
- EBÜ'L-BEKA, Eyyüb b. Musa el-Hüseyni, (1998), *el-Külliyâtü'mucemüfî'l-mustalahatıfurûku'l-lugaviyye*, thk Muhammed el-Mısırvî., Messesetü'r-Risale, Beyrut.
- EBÜ HAYYAN, (1420) *el-Bahru'l-muhit fi't-tefsir*, Beyrut: Dâru'l-fikr.
- ELMALİLİ, Muhammed Hamdi Yazır (1971), *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, Eser Neşriyat.
- FERAHİDİ, Halil b. Ahmed (2003), *Kitabü'l-Ayn*, thk. Abdülhamid Hemavi, Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- FERRÂ, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Ziyad, *Meâni'l-Kur'an*, thk. Ahmed Yusuf en-Necâti, Muhammed Ali en-Neccâr, Abdulfettahİsmail eş-Şibli, Mısır, dâru'l-Mısıryyye,
- GÜNDÜZ, Şinasi (2004), *Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- <http://www.newadvent.org/cathen/09736b.htm>, 01.07.2014.
- GÜRKAN, Salime Leyla (2010), "Şehit" *DİA*, İstanbul, c. 38, s. 431-432.
- İBN ABİDİN, (2000), *Reddü'l-muhtar ala Dürri'l-muhtar*, Dimaşk: Ma'hedu Cemiyetü'l-Fethi'l-İslâmî.
- İBNÜ'L-CEVZİ, Ebû'l-ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (1422), *Zâdü'l-mesir fi ilmi't-tefsir*, Beyrut, Dâru'l-kitabi'l-arabi.
- İBN MANZUR, Ebu'l-Fadl, *Lisanu'l-Arab*, Beyrut: Daru Sadır, ts.
- İBN FARİS, Ebu'l-Hüseyn Ahmed (1979), *Mu'cemü Mekayisi'l-Luga*, thk.: Abdüsselam Muhammed Harfin Harun, Mısır: Darü'l-Fikr.
- İBN KESİR, Ebû'l-Fidalmadüddinİsmail b. Ömer (1998), *Tefsirü'l-kur'ani'l-azim*, thk Mustafa es-Seyyid Muhammed vd., Kahire: MektebetüEvladi'ş-Şeyh li't-Türas.
- KASİMİ, (1418), *Mehasinü't-te'vil*, Beyrut, Daru'l-kütübi'l-İlmiyye.
- KESLER, Muhammed Fatih, "Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde Şehit Kavramı" *Ekev Akademi Dergisi* yıl: 8, sayı: 20.
- KEŞMİRİ, Enver Şah (2005), *Feyzü'l-Bârî ala sahihi'l-Buhârî*, Beyrut, Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye.
- KURT Hasan (2012), "İslam İnancına Göre Şehitlik" *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVI, Sayı: 1 Sayfa: 189-220
- LAMPE, G.W.H. (2008) "MartyrdomandInspiration", *SufferingandMartyrdom in the New Testament*, ed. William Horbury&BrianMcNeil, Cambridge University Press, Cambridge.
- "Martyr", (2006) *Britannica Encyclopedia of World Religions*, Chicago, 695-6.
- MATURİDİ, Ebû Mansur, (2005), *Te'vilâtuehli's-sünne*, Beyrut: Darukütübi'l-İlmiyye.
- MAVERDİ, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habib el-Basrî el-Bağdâdî, *en-Nüket ve'l-Uyun*, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, ts, 1/436-437.

- MEHMET, Birsin, "Hakikate Tanıklık Bağlamında Şehitlik Kavramı ve İslam Fıkıhındaki Yeri", Ekev Akademi dergisi, Yıl: 15, Sayı: 46 (Kış 2011), s. 107-108.
- MERAĞI, (1946), *Tefsiru'l-Meraği*, Mısır, Matbaatu Mustafa Babi.
- MUHAMMED, Fuad Abdülbaki (1364), *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerim*, Matbaatü Darü'l-Kütübü'l-Mısıriyye, Kahire.
- MUKATİL b. Süleyman (1423), *Tefsir*, Beyrut, Daruihyai't-türas.
- MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâbüri Müslim b. el-Haccâc (1955), *Sahihi Müslim*, (I-V) Kahire: Dâruhyai'l-Kütübü'l-Arabiyye.
- MÜSFİR, Saîd Demmâs, "eş-Şehâde fisebîlillâh", *Mecelletü'l-buhûsi'l-islâmiyye*, sy. 41.
- MOSS, Candina R. (2010), *The Other Christs*, Oxford, New York.
- MOUNA, III, Philip B., (2002), "Jesus, the Merkavah, and Martyrdom in Early Christian Tradition", *Journal of Biblical Literature*, 121/2, 303-325.
- MURPHY, F. X. & W. F. Dicharry, (2003) "Martyr", *New Catholic Encyclopedia*, Thomson Gale, Detroit vd. IX, 226-230.
- NESEFİ, , (1998), *Medarikut Tenzil ve Hakakikutte'vil*, Beyrut, Daru'l-kelimi't-tayyib.
- NEVEVİ, Ebü Zekeriya Yahya b. Şeref (1392), *el-Minhâçerhu Sahih-i Müslim b. el-Haccac*, Beyrut: Daruihyai't-türasil Arabi,
- O'NEILL, J. C. (2008), "Did Jesus Teach That His Death Would be Vicarious as well as Typical", ed. William Horbury & Brian McNeil, Cambridge University Press, Cambridge, 9-27.
- RAĞIB, İsfehani, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed (1992), *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, thk: Muhammed Seyyid Keylani, Darü'l-Ma'rife, Beyrut ts.
- RAZİ, Fahreddin Ebü Abdullah Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyn bin el-Hüseyn et-Teymî (1420), *Mefatihü'l-gayb*, III. Baskı, Beyrut: Dâruhyai't-türâsi'l-arabî,
- REŞİT, Rıza (1990), *Tefsiru'l-Menar*, Mısır: el-Heyetü'l-Mısıriyye.
- STEWART, H. F. (1910), "Baptism by Blood", *Encyclopedia of Religion and Ethics*, Charles Scribner's Son, New York, II, 411-2.
- ŞEVKANİ, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdillâh (1414), *Fethu'l-kadir*, Beyrut, Darulbn Kesir.
- TABERİ, Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir Ebü Ca'fer, (2000), *Câmiu'l-Beyan fi te'vili'l-Kur'an*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut: Müessesetü'r-risale.
- TABERSİ, Ebü Ali Eminüddin Fazl b. Hasan b. Fazl, (1986), *Mecmaul beyan fi tefsiri'l-Kur'an*, Beyrut: Dâru'l-marife.
- TAHİR b. Aşur, (1984), *et-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus: ed-Daru't-Tunusiyye.
- TEHANEVİ, (1996), Allame Muhammed Ali, *Mevsuatü keşfi istilâhati'l-funûn ve'l-ulûm*, thk: Ali Dahruc vd., Beyrut: Mektebetü Lübnan,
- VAHİDİ, Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali, *Esbâbunuzûlî'l-Kur'an*, Demâm, Dâru'l-İslah, 1992/142,
- YARAN, Rahmi (2012), "Şehitlik ve İlgili Fikhî Hükümler" *M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 42, 211-220.
- ZEMAŞŞERİ, , Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzil ve uyûni'l-ekâvîl fi vucûhi't-te'vil*, Dâruhyai't-türâsi'l-arabî, Beyrut.
- ZEBİDİ, Seyyid Muhammed Murtaza (1984), *Tacü'l-arus min cevahiri'l-kamus*, tahk: Abdülalim et-Tahavi, Matbaatü Hükümeti'l- Kuveyt, Kuveyt
- ZECCÂC, Ebûlshak (1988), *Meâni'l-Kur'an ve İrabuhu*, thk. Abdu'l-Celil Abduh Şibli, Beyrut; Alemü'l-kütüb.